

Psihoanalitička interpretacija Crvenkapice

Đurković, Katarina

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:934315>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**



Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)



Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

Katarina Đurković

PSIHOANALITIČKA INTERPRETACIJA *CRVENKAPICE*

Završni rad

Pula, rujan 2020.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

Katarina Đurković

PSIHOANALITIČKA INTERPRETACIJA *CRVENKAPICE*

Završni rad

JMBAG: 0303027716, redoviti student

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij Predškolski odgoj

Predmet: Dječja književnost

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Teorija književnosti

Mentor: izv. prof. dr. sc. Vjekoslava Jurdana

Pula, rujan 2020.



IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Katarina Đurković, kandidatkinja za prvostupnicu predškolskog odgoja ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, rujan, 2020. godine



IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Katarina Đurković dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom *Psihoanalitička interpretacija Crvenkapice* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljajući na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 03.09.2020

Potpis

1. Sadržaj

2.	Uvod.....	6
3.	Bajka.....	8
3.1.	Klasična bajka.....	11
3.2.	Moderna bajka.....	12
3.3.	Fantastična priča.....	13
3.4.	Dobro i zlo u bajkama.....	13
3.5.	Nasilje u bajkama.....	14
3.6.	Zašto bi djeca trebala čitati bajke?.....	15
3.7.	Simbolika brojeva.....	17
4.	Simbolična značenja u bajkama.....	18
4.1.	Pokretač.....	18
4.2.	Glavni junak i njegov zadatak.....	19
4.3.	Ženski lik.....	20
4.4.	Protivnici i pomagači.....	21
4.5.	Sretan završetak.....	22
5.	Pregled razvoja bajke u povijesnom tijeku.....	22
6.	Psihoanalitičke teorije bajke.....	24
7.	Marie-Louise von Franz.....	25
8.	Bruno Bettelheim.....	27
9.	<i>Crvenkapica</i>	29
10.	Zaključak.....	31
11.	Literatura.....	32
12.	Sažetak.....	34
13.	Summary.....	35

2. Uvod

*„Crvenkapica je bila moja prva ljubav.
Osjećao sam, da sam se mogao oženiti Crvenkapicom,
da bih upoznao savršeno blaženstvo.“*

Charles Dickens

Bajka je književna vrsta koja je neizostavni dio svačijeg djetinjstva. Već u predškolskoj dobi djeca se susreću s bajkom. Bajkom se ulazi u svijet natprirodnih zbivanja i čudesnih bića. Smatra se kako su se stoljećima usmeno prenosile te da su nastale iz narodne tradicije. Bajka zabavlja dijete i govori mu o njemu samom, potpomaže razvoj osobnosti. Najpoznatiji su pisci klasičnih bajki Charles Perrault i braća Grimm. Braća Grimm su jedni od najpoznatijih sakupljača narodnih bajki 19. stoljeća. Njihova imena se u suvremenoj hrvatskoj kulturi ponajprije vežu uz dječju književnost, a tek onda uz specijalizirane stručne i znanstvene kontekste te uz stvaranje i interpretaciju njemačke usmene tradicije. Svaka bajka sadržava dobro i zlo koje je utjelovljeno u nekim likovima i njihovim postupcima, a jedna od bitnih značajki je identifikacija djeteta s pozitivnim likovima u bajci. Osim lika junaka, pojavljuje se i lik pomagač.

Prvo poglavlje ovoga rada govori općenito o definiciji bajke. U drugom poglavlju rada prikazuje se razvoj bajke, vrijeme nastanka bajke, podjelu dobra i zla u bajkama te zašto je bajka dobra za djecu. U trećem poglavlju objašnjeni su zajednički elementi svih bajki, a to su: glavni lik i njegov zadatak, pokretač radnje, ženski lik, protivnici i pomagači i sretan završetak. Četvrto poglavlje govori povijesnom razvoju bajke i povezanosti s djecom.

Daljnja razrada završnog rada odnosi se na psihoanalitičku interpretaciju bajke *Crvenkapica*. Prikazani su i obrađeni različiti odnosi između likova, poput odnosa kćeri i oca. Objasnjene su i različite uloge pojedinih likova u odabranoj bajci poput vuka i lovca te razmišljanja pojedinih teoretičara o značenju crvene kapice. Kao predstavnik

psihoanalize u interpretaciji bajki izabran je Bruno Bettelheim koji je svoj doprinos tom polju istraživanja dao knjigom *Smisao i značenje bajki*. Za predstavnika jungovske analitičke psihologije izabrana je "duhovna nasljednica Junga", Marie-Louise von Franz s jednim od njenih najznačajnijih djela *Interpretacija bajki*.

Cilj je ovoga rada istražiti bajku, s posebnom pažnjom prema rodnim stereotipima i nasilju te proučiti kakav utjecaj ona ima na dijete, kakve mu poruke šalje i što dijete od nje dobiva i doživljavaju li uopće djeca na jednak način bajke kao odrasli? Za pomoć pri nalaženju odgovora koristit ćemo se ponajviše psihoanalitičkim teorijama bajki autora Bruna Bettelheima i Marie-Louise von Franz.

3. Bajka

Žanrovi u književnosti za djecu su vezani za vremensko-prostorne dimenzije koje određuju umjetničku perspektivu pisca: njegov vokabular i idejnu komponentu. Ovakav istraživački pristup uvjetuje podjelu književnosti za djecu na žanrove:

1. Narodna usmena književnost:

- Usmena poezija (lirska pjesma, balada, epika);
- Narodna bajka (bajke naših naroda)
- Uspavanka
- Narodna basna
- Priča sa tematikom iz života (novela), legenda (predaja, saga)
- Šaljiva priča (anegdota, vic), zagonetka, pitalica, poslovice;

2. Poezija za djecu (prethodnici; tradicionalna poezija; moderna poezija; suvremena i/ili tranzicijska poezija);

3. Umjetnička proza za djecu (umjetnička basna, umjetnička bajka, fantastična priča);

4. Pripovjedačka proza za djecu (počeci proze – tradicionalna priča, realistička priča, suvremena priča);

5. Roman za djecu (avanturistički roman, roman o divljem zapadu, roman o otocima s blagom, naučno-fantastični roman, povijesni roman, zoo i eko-sage (romani i priče o prirodi, biljkama i životinjama), realistički i suvremeni roman);

6. Ostali (bezvremenski) žanrovi (drama, komedija, tragedija, igrokaz, dnevnik, ljetopis, slikovnica, strip, putopis, biografija i autobiografija) (Čubelić, 1988: 185).

Gotovo je sigurno da nema osobe koja nije slušala bajke i koja barem jednom u životu nije i sâma nekoj drugoj ispričala nekakvu bajku.

Mnogi teoretičari i znanstvenici koji su proučavali književnost pokušali su objasniti književnu vrstu – bajku.

Riječ bajka dolazi od glagola bajati, što znači vraćati, čarati, ali i 'pripovijedati' te ima dva značenja. U književnoj teoriji bajkom se nazivaju ona književna djela u kojima se bez začuđenosti susreću zbiljski i nadnaravni svijet. U svakodnevnom razgovornom smislu bajka poprima negativno pa i pejorativno značenje, jer se rabi kao sinonim za izmišljotinu ili praznu priču.

U svojoj knjizi *Umjetničke bajke – teorija, pregled i interpretacija* Ana Pintarić definira bajku kao "jednostavnu proznu vrstu prepoznatljivu po čudesnim pretvaranjima, jedinstvenom zbiljskom i nadnaravnom svijetu, ponavljanju radnje, prepoznatljivim likovima, sukobu dobra i zla, nagradi i kazni, postavljanju uvjeta i kušnji, odgađanju nagrade te čarobnim predmetima." U određenju bajke naglašava pojmove čudesno, čarobno ili nadnaravno, koji govore o njezinoj posebnosti i ljepoti među pričama, te je mnogi nazivaju kraljicom priče" (Pintarić, 2008:7). Bruno Bettelheim (2000:32) govori da se prilikom određivanja, odnosno povlačenja razlike između bajke i ostalih priča, trebamo zapitati može li se nazvati "ljubavnim darom djetetu", kao što ju je definirao Lewis Carroll.

Milan Crnković, kao najpoznatiji hrvatski teoretičar dj književnosti razmatrao je pojam bajke koju definira "Bajka je jedan od najstarijih oblika usmenog narodnog stvaralaštva i polazi od mitološkog poimanja svijeta. U njoj se susreću fantastični likovi, prizori i događaji, ona je slikovito, u ruho razigrane mašte odjeveno prikazivanje svijeta" (Crnković, 1980: 21).

Prema Milivoju Solaru bajke su književna vrsta u kojoj se čudesno i nadnaravno prepliće sa zbiljskim na takav način da između prirodnog i natprirodnog, stvarnog i nestvarnog, mogućeg i nemogućeg, nema pravih suprotnosti. (Solar, 2001.)

U bajkama se svi obrati i raspleti vrše pomoću čudesnog, pa ima kompoziciju od tri dijela: uvod, radnju i zaključak. U zaključku je poruka koju recipijent dekodira na temelju etičkih životnih istina.

Bajka nikad nije određena i ograničena mjestom i vremenom niti daje točne opise likova. Kako svako vrijeme ima svoj tip iskaza i bajka je izraz kulture jednog vremena, odraz svijesti jednog podneblja. Ona otkriva čovjeka sa brojnim oprekama u svom komunikacijskom prostoru: njegov odnos prema caru, prema siromahu, djetetu ili odrasloj osobi.

Bajka uz sve karakteristike bajkovitosti nije besmislena izmišljotina, jer se u njoj na poseban način kazuju misli. Nepoznate prirodne pojave su u njima obično personificirane, tj. prikazane kao lica koja djeluju, misle, rade ili su životinje poprimile osobine ljudi.

Tvrtko Čbelić slijedi teorijske postavke o nastanku i širenju bajke:

- Mitološka: da su se bajke razvile iz mitologije pojedinih naroda
- Migracijska: da su se bajke raširile iz jednog središta i mlađi narodi su preuzeli motive starijih
- Kontaktna: bajke su se širile kontaktima među ljudima
- Antropološka: da su narodi na istom stupnju razvoja imali iste motive. (Čbelić, 1988:181)

U bajkama se miješa stvarnost i fikcija, imaginacija i istina.

Tematika bajke govori o životu u prošlosti, o pokušajima čovjeka da nadvlada sile zla koje su na putu napretka. Sve to govori da je u prvom planu bajke etika subjekta. Nastala je u vrijeme djetinjstva ljudskog društva, pruža čovjeku mogućnost da pobjegne iz stvarnosti, da ipak ostane u njenim okvirima.

Bajka ima tri kompozicijska dijela, nema deskripcije i naracije.

Likovi su u realnom svijetu, prelaze u imaginarni, a onda se opet vraćaju u realni svijet. Česti su brojevi tri, pet, sedam, devet. Ljudi su pokušali objasniti pojave koje im nisu bile jasne pa su stvarali bajke. Cilj bajke je bio da se zadovolje estetske potrebe slušatelja, da u doživljavanju iluzija zaborave na svijet i kojem žive.

Do sada su mnogi povjesničari pokušavali prikazati univerzalni model bajke, na osnovu čega bi se moglo dokazati njenu strukturalnu jedinstvenost na internacionalnom nivou tragajući za sličnim motivima u različitim narodima.

Von Franz (2007: 11) se nadovezuje na Jungovu teoriju tvrdeći kako su bajke "najčišći i najjednostavniji izrazi psihičkih procesa kolektivnog nesvjesnog, što uključuje tradicije, konvencije, običaje, predrasude, pravila i norme prema kojima svaki pojedinac u određenoj skupini živi."

Bettelheim (2000: 19), ističe kako se bajka ponajprije posvećuje "životnim tjeskobama i dvojabama", kao i čovjekovoj potrebi za ljubavlju te strahu od odbacivanja, odnosno ljubavi prema životu i strahu od smrti.

3.1. Klasična bajka

"Prije svega valja napomenuti da pojam klasičan ima više značenja te da se u sintagmi 'klasične bajke' ne promatra iz perspektive klasične književnosti starih Grka i Rimljana, već označava uzorne bajke, odnosno one bajke koje su utemeljile umjetničku ili autorsku bajku u svjetskoj književnosti, a čiji su predstavnici autori poput Charlesa Perraulta, Jeanne-Marie Le Prince De Beaumont, Jacoba i Wilhelma Grimma, Aleksandra Puškina, Hansa Christiana Andersena, Božene Nemcove, Aleksandra Nikolajeviča Afanasjeva te Oscara Wildea" (Pintarić, 2008: 9).

Ana Pintarić u svojoj knjizi navodi nezaobilazne motive dobra i zla, pobjede dobrog nad zlim i sam njihov polaritet koji ima važnu ulogu u bajkama (Pintarić, 2008).

3.2. Moderna bajka

Što se modernih bajki tiče, ovdje je smisleno spomenuti Hansa Christiana Andersena. On je prvi krenuo u razradu i razgradnju klasičnih, tradicionalnih bajki. Za klasične bajke, kako je već spomenuto, bile su specifične uvodne formule. Sada dolazi do preinake, umjesto toga, uvod često započinje in medias res, opisima pejzaža i prirode ili pak samim ironiziranjem tipičnih početaka: Bila jednom jedna patka (Pintarić, 2008.). Opisi više nisu sažeti i škrti već su sada mnogo sadržajni i bogatiji. Susrećemo likove, kao i u klasičnim bajkama. Uz njih, moderna bajka ide korak dalje. Osobine živih, stvarnih ljudi dobivaju stvari i pojave. Tako nije ništa neobično u tome da nositelj zbivanja bude kakva igračka, izrezbarena figura ili kakav drugi predmet.

Oscar Wilde nastavlja razgradnju klasične bajke. On je usustavio modernu bajku te razlika leži u pripovjedačkom postupku, izboru tema i motiva, oživljavanjima i ustroju likova, specifičnom prepletanju čudesnoga i stvarnoga, utemeljenju na novozavjetnu istinu.“ (Pintarić, 2008.).

Daljnje usavršavanje klasične bajke pripada braći Karel i Josef Čapek. Oni teže prema tome kako bi prezentirali ljudski život u nesreći, bijedi i tragičnosti. Prikazuju ljudski život koji nije nimalo lagan i koji ne završava u korist običnog čovjeka. Ponekad prikazuju i vrlo smiješne situacije u kojima se nalazi čovjek – na temelju rušenja zakona i pravila (Pintarić, 2008.).

3.3. Fantastična priča

U fantastičnim pričama (uočava se n u odnosu na klasičnu i modernu bajku.) U fantastičnim pričama tema je igra, djetinjstvo i odrastanje, prevladavaju suvremeni motivi, stvarni i nestvarni svijet su podijeljeni, u postojanje nestvarnog svijeta se sumnja, glavni likovi su djeca, a nestvarni likovi su u ulozi tajanstvenog prijatelja. Kao utemeljitelj fantastične priče smatra se Lewis Carroll i njegovo djelo *Alica u Zemlji čudesna* (Pintarić, 2008.).

Fantastika je u bajci izrazito važna jer se poklapa s djetetovim pogledom na svijet što znači da će dobro razumjeti bajku koja sudjeluje u njegovom odgoju i pripremi za život.

3.4. Dobro i zlo u bajkama

Prema Ani Pintarić dobro u bajkama jednako se nudi dobrim i zlim likovima. Samo dobri likovi ga prepoznaju i prihvate. Ističe kako u nekim bajkama, npr. Ivane Brlić-Mažuranić i Tihomira Horvata po dobro ne treba ići daleko jer se nalazi u srcu.

U klasičnim bajkama likovi su najčešće odrasli. Prema socijalnom stanju likovi su bogati (kraljevi, kraljice, bogati trgovci) i siromašni (ribari, drvosječa, mlinar). (Pintarić, 1999: 14)

Suprotno onome što se zbiva u mnogim suvremenim pričama za djecu, u bajkama je zlo sveprisutno, kao i vrlina. U gotovo svakoj bajci dobro i zlo je utjelovljeno u nekim likovima i njihovim postupcima, kao što dobro i zlo susrećemo svugdje u životu, a sklonosti i jednom i drugom postoje u svakom čovjeku. (Bettelheim, 2000: 17)

3.5. Nasilje u bajkama

Osim nerealnosti, bajci se vrlo često zamjera nasilje koje je ponekad toliko oštro da se odrasli zgražaju i nalaze u negodovanju je li u redu takve tekstove čitati djetetu, budući da u bajkama junaci rijetko pokazuju milosrđe prema svojim neprijateljima, čemu nas uče religije i etika. Naprotiv, u bajkama svatko dobije ono što zaslužuje, a „nagradu zaslužuju samo dobri likovi“ (Pintarić, 1999: 15).

Bettelheim (2000: 108) ovakve zamjerke demantira zaključkom da se bajke zabranjuju i osuđuju jer je onima koji su ih odbacili: „promaklo čudovište koje dijete najbolje poznaje i najviše je njime zaokupljeno: čudovište za koje dijete osjeća, ili se boji da je ono samo, a koje ga ponekad i progoni“. Dijete čitanjem bajki dobiva priliku bolje upoznati to čudovište i razviti fantazije o njemu kako bi ga moglo nadvladati: „Ako naš strah da ćemo biti proždrti poprimi opipljiv oblik vještice, možemo ga se osloboditi spalivši vješticu u peći“, zaključuje Bettelheim (2000: 109). Takva nasilna scena, koju odrasli osuđuju i smatraju neprilagođenom djetetu, prema Bettelheimu (2000: 131), djetetu pomaže u nadvladavanju strahova. On tvrdi, vođen rezultatima svojega istraživanja o djelovanju nasilnih scena u bajkama i na ekranu, da dijete i nasilje u bajci shvaća simbolično, štoviše kao potrebno; ono „osjeća da je u svijetu sve u redu, i da ono može biti sigurno u njemu jedino ako zli na kraju budu kažnjeni“ (Bettelheim, 2000: 131).

Prema Crnkoviću kao rješenje problema s nasiljem u bajkama odraslima (roditeljima /učiteljima) savjetuje da se pri odabiru i čitanju bajki drže dvaju pravila: odabрати djetetu „umjetnički vrijednu bajku“ te razgovarati s njim o pročitanom kako bi se izbjegle „minimalne negativnosti“ (Crnković, 1987.).

Nasuprot tome, Bettelheim (2000: 131) tvrdi da dijete itekako primjećuje ako odrasli prilikom čitanja izbacuje pojedine dijelove (pogotovo ako je već ranije čulo priču) te da očekuje kaznu za sva zlodjela. Štoviše, on smatra kako u tom slučaju uloga bajke da utješi i smiri dijete ne može biti izvršena. Ako zločinci nisu kažnjeni, junaci bajke ne mogu živjeti zauvijek sretno jer ih prati stalna prijetnja, što dijete osjeća i zbog toga se u njemu javlja nemir.

3.6. Zašto bi djeca trebala čitati bajke?

S druge strane, brojni psiholozi te književni teoretičari ističu mnogobrojne argumente koji idu u prilog bajci . Kao rješenje problema Crnković savjetuje: „Dobro usmjerena mašta korisna je, a ne štetna. Sva umjetnost, pa i znanstvena otkrića, temelji se na djelotvornoj snazi mašte.“ Osim toga, djeca sama traže da im se čitaju bajke „i snažno ih doživljavaju“ (Crnković, 1984: 22). Naglasio je i umjetničku snagu mnogih narodnih bajki te dodao: „Preko bajke, pravilno usmjerene, može se snažno djelovati na dijete prije nego što se mogu primjenjivati ostala sredstva.“ Također je primijetio kako narod u svojim bajkama pokazuje optimizam, a „u izmišljenim herojima, naročito u pozitivnim, narod je utjelovio sebe, prikazao svoje težnje i uvjerenost u konačnu pobjedu“ (Crnković, 1984: 22). I, konačno, ali ne i nevažno, istaknuo je kako su veliki pisci voljeli i cijenili bajke, npr. Puškin, Ljermontov, Gorki, Goethe i dr. (Crnković, 1984: 22). Bettelheim (2000: 25) navodi da bajka ima „veliko psihološko značenje za djecu svih dobi, za djevojčice i dječake, bez obzira na starost i spol junaka priče“. Ona „jednostavnim i izravnim slikama“ pomaže djetetu „razvrstati zbrkane i podvojene osjećaje“ (Bettelheim, 2000: 71). Nadalje, bajka djetetu pruža utjehu i sigurnost dajući mu do znanja da nije samo te da je i za njega sretan kraj moguć (Bettelheim, 2000: 130).

Pristup, odnosno način pripovijedanja u bajci „usklađen je s dječjim načinom razmišljanja i doživljavanja svijeta“, zbog čega je bajka djetetu uvjerljiva i pruža mu veću utjehu, nego što to mogu odrasli (roditelji) svojim objašnjenjima, smatra Bettelheim (2000: 47). Ona poručuje djetetu: „mada postoje vještice, nikad ne zaboravi da postoje i dobre vile, koje su mnogo moćnije“ (Bettelheim, 2000: 66). Daje mu i slobodu odlučivanja i maštanja (Bettelheim, 2000: 45) te pomoć pri osamostaljivanju i prevladavanju ovisnosti o roditeljima (npr. *Ivica i Marica*) (Bettelheim, 2000: 124), kao i pri razrješenju edipovskih sukoba (primjerice, *Ljepotica i zvijer*) (Bettelheim, 2000: 101)

ili tzv. fantazija o zloj maćehi ¹(*Snjeguljica i sedam patuljaka, Pepeljuga*). (Bettelheim, 2000: 67)

Nadalje, bajke djeci otkrivaju moralnu podvojenost ljudske naravi, što im roditelji često ne žele otkriti. Djeca znaju da nisu i ne žele uvijek biti dobra, kao što roditelji od njih očekuju i što odgojem potiču (Bettelheim, 2000: 17). Bettelheim (2000: 18) smatra kako djeca čitajući bajke razmišljaju o tome kome od likova žele sličiti, a ne žele li biti dobra ili zločesta. Tek kad se dijete uživi u određeni lik, ako je taj lik dobra osoba, i dijete želi biti dobro; bira moralnost time što se „poistovjećuje s junakom“ te spoznajom o tome kako se zločin ne isplati jer zlikovac u bajci uvijek gubi, a ne zbog same kazne ili straha od nje (Bettelheim, 2000: 18). Von Franz dodaje kako djeca stvaraju određeni ideal junaka, čak i u stvarnom životu (otac, policajac, starija braća ili dječaci iz viših razreda i sl.) i objašnjava kako su oni „projekcije koje stvara nesvjesno, a pojavljuju se ili izravno u snovima mladih ljudi ili se projiciraju na vanjske likove“ te mu pomažu izgraditi vlastiti ego (Von Franz, 2007: 81). Osim što pridonosi djetetovu unutarnjem razvoju i rješavanju raznih unutarnjih sukoba, bajka djetetu prenosi i kulturno naslijeđe (Bettelheim, 2000: 21). Konačno, bajka djetetu olakšava ostvarenje integracije, a kako smatra Bettelheim (2000: 74) tek nakon što je zadovoljen taj uvjet, „čovjek postaje gospodarom vlastite sudbine.“

¹ Ova fantazija podrazumijeva razdvajanje dobre majke (prave majke) od majke koja se ljuti ili loše odnosi prema djetetu (maćeha). Bettelheim (2000: 67) tvrdi da kad se majka loše odnosi prema njemu, dijete se „u glavi tješi da je to njezina dvojnica, odnosno zla maćeha.“ Tako ono ideju o dobroj majci ostavlja netaknutom te se istovremeno rješava negativnih misli i želja usmjerenih prema njoj kada majka nije onakva kako dijete očekuje te tako s njom održava dobar odnos.

3.7. Simbolika brojeva

"Valja spomenuti da bajke obiluju poslovičnim i frazeološkim izrazima što je jedno od glavnih obilježja bajke. Brojevi koje nalazimo u bajkama izražavaju količinu, ali su i simboli ideja ili sila. Uzmemo li u obzir da su bajke prenošene usmenom predajom, dio kolektivne ostavštine mnogih kultura i naroda, onda je lako zaključiti da oni imaju i različito značenje. U bajkama se najčešće prikazuju brojevi tri, sedam, dvanaest i četrdeset" (Pintarić, 1999: 21).

"Broj tri temeljni je broj, izraz duhovnog i intelektualnog reda, savršenosti i dovršenosti. Taj se broj u bajkama najčešće spominje: tri sina, tri kćeri, tri dana, radnja se tri puta ponavlja ili se nešto tri puta događa. U kršćanskoj simbolici savršenstvo i jedinstvo tvore tri božanske osobe u jednom Bogu. Broj sedam govori o kružnoj dovršenosti i potpunosti vremena. U kršćanskoj se simbolici navodi da Bog stvara svijet sedam dana. U *Snjeguljici* primjerice nalazimo sedam patuljaka" (Pintarić, 1999: 22).

"Broj dvanaest iskazuje prostorno-vremenske diobe. U kršćanskoj simbolici često se susrećemo s ovim brojem: Isus je imao 12 učenika, Jakov je imao 12 sinova od kojih je nastalo 12 plemena, drvo života imalo je 12 plodova. Broj dvanaest označava Božji narod i Crkvu. Smatra se da je simbolika ovog broja prenesena s utjecajem kršćanstva u bajke i narodne pripovijetke. Broj četrdeset simbol je kušnje ili kazne. U kršćanskoj simbolici i povijesti spasenja njime su označeni veliki događaji i prekretnice: Mojsije je sa svojim narodom 40 godina proveo u pustinji, a Isus je propovijedao 40 dana. Ova simbolika također je prenesena na bajke i narodne pripovijetke" (Pintarić, 1999: 22).

4. Simbolična značenja u bajkama

Simboličko značenje bajki može se tumačiti na dvije razine: u individualnom, psihološkom ključu bajke govore o različitim životnim situacijama koje od nas traže unutarnju promjenu, buđenje i iskazivanje nove snage i drugačiji način djelovanja. Osnovna poruka bajki je da jedino snaga vrline donosi istinsku sreću i uspjeh. Na drugoj razini tumačenja, bajke kao i brojni mitovi na simboličan način opisuju putovanje ljudske duše od zarobljenosti u materijalnom tijelu i vezanosti za pojavno i prolazno, do konačnog oslobođenja i sjedinjenja s istinskom biti čovjeka, njegovom duhovnom prirodom (Starčević Vukajlović, pristupljeno: 07. rujna 2020.).

Možemo pretpostaviti da se dugotrajnim usmenim prenošenjem bajki donekle mijenjao i njihov sadržaj, prilagođavajući se kulturi i mentalitetu sredine u kojoj su prepričavane, i zato je teško doći do izvorne verzije pojedine bajke. Ipak, i u današnjim bajkama uočljivi su zajednički simbolični elementi u radnji, likovima i zbivanjima koji predstavljaju tipična psihološka proživljavanja čovjeka. Neki od njih su: pokretač radnje, glavni junak i njegov zadatak, ženski lik, protivnici i pomagači, šuma i sretan završetak.

4.1. Pokretač

Prema Starčević Vukajlović (2016.) u svim bajkama postoji pokretač radnje, likovi ili situacije koji pokreću događanja. Kralj je ostario i traži nasljednika, siromašni otac i majka ne mogu prehraniti djecu i šalju ih u šumu, otac je umro, a maćeha je zla i nepravedna. Općenito, nekim događajem narušena je harmonija, pravda, prirodni poredak, a cilj bajke je da se ona ponovno uspostavi. Nije slučajno da se u ulozi pokretača često pojavljuju kralj, car, otac koji u tradiciji simboliziraju snagu Neba i kao takvi predstavljaju garanciju i odgovorni su za uspostavljanje harmonije i nebeskog reda na zemlji. Smrću kralja završava jedan ciklus i ukoliko se ne pronađe nasljednik, prijeti kaos. Junak koji spašava princezu nasljeđuje prijestolje čime je poredak ponovno uspostavljen i može započeti novi ciklus.

U psihološkom ključu, pokretač je bilo koji događaj, situacija, problem koji nas izbacuje iz ravnoteže, narušava naviknut, uobičajen stil života i od nas zahtijeva promjenu, drugačiji način razmišljanja i djelovanja. Događaji koji u bajci slijede nakon toga, pokazuju ispravan način djelovanja i povratak ravnoteže.

4.2. Glavni junak i njegov zadatak

Likovi u bajkama nisu personalizirani i ne doživljavamo ih kao konkretne osobe. Crvenkapicu ne doživljavamo kao malu djevojčicu koja se izgubila, Trnoružica nije stvarna uspavana princeza, obitelj koju čine otac i tri sina ne doživljavamo kao stvarnu obitelj i ne pitamo se gdje je majka. Za snagu doživljaja važniji je odnos likova i kontekst priče, nego sami likovi. Zato u mnogim bajkama glavni junaci nemaju imena ili su ona opisna, npr. Snjeguljica, Palčić, Pepeljuga, Crvenkapica (Starčević Vukajlović, pristupljeno: 07. rujna 2020). Evo opisa Crvenkapice: „Bila jednom jedna djevojčica koju su voljeli svi čim bi je ugledali, ali najviše njena baka. Nije bilo toga što baka ne bi dala toj djevojčici. Jednom joj je dala malu kapicu od crvenog bašuna, koja joj je tako dobro pristajala da više nije nosila ništa drugo. Zbog toga, svi su je zvali *Crvenkapica*.“ (Grimm, 2016: 2)

Pred glavnim junakom uvijek je zadatak koji treba izvršiti, a koji zahtijeva napuštanje dotadašnjeg života i suočavanje s nepoznatim. On odlazi u svijet, bježi u šumu, u dvorcu pronalazi skrivenu prostoriju, odlazi na bal. Iako nakon uspješnog savladavanja zadatka uvijek slijedi nagrada, motiv koji junaka pokreće na djelovanje nije ni sebičnost ni osobna korist. Najčešći motivi su osjećaj poslušnosti i dužnosti prema kralju, ocu, gospodaru, zatim potreba da se nekoga spasi ili nekome pomogne, ili su ga na djelovanje nagnale jednostavno životne okolnosti. Karakteristično je da glavni junak

nema očekivane karakteristike junaka, a zadatak naizgled nadilazi njegove snage. On je najmanji, najslabiji, treći sin koji nema pravo na prijestolje ili bespomoćna djevojčica. Unatoč tome, junak nikad ne odustaje i svaka bajka završava uspješno obavljenim zadatkom.

Da bi izvršio zadatak, junak se suočava s različitim iskušenjima u kojima treba pokazati vrline: skromnost, plemenitost, hrabrost i čestitost. Sve dok ne djeluje ispravno, bilo zato što izbjegava suočavanje, ne prepoznaje opasnost ili se prepušta slabostima, snalazi ga zlo. Snjeguljica prihvaća otrovnu jabuku, Ivica i Marica jedu kolače, Trnoružica se ubode na vreteno. A Crvenkapica skreće s puta: „Crvenkapica pogleda okolo, i vidje zrake sunca kako plešu kroz krošnje drveća, i lijepo cvijeće kako raste svuda okolo, pomislivši *'Ubrat ću baki kitu svježeg cvijeća, to bi joj se sigurno svidjelo. Tako je rano da ću svejedno stići na vrijeme'*. I tako je skrenula s puta u šumu tražeći cvijeće. I kako je brala cvijeće, tako joj se još više svidjelo ono koje je vidjela dalje, i tako je ulazila sve dublje i dublje u šumu“. (Grimm, 2016: 3)

Treba naglasiti da zlo nije neprivlačno, kolači su ukusni, jabuka je crvena i lijepa, šuma je puna cvijeća, ali prepuštanje ovim površnim užicima uvijek donosi nesreću. Onog trenutka kad junak odluči ispravno djelovati, dobiva neočekivanu pomoć: čarobne predmete, riječi, savjete i upute bez kojih nikad ne bi uspješno izvršio zadatak. (Starčević Vukajlović, pristupljeno: 07. rujna 2020.)

4.3. Ženski lik

Jedna je od zamjerki bajkama spolna neravnopravnost muških i ženskih likova. U mnogim bajkama naglašava se ljepota ili ružnoća ženskih likova, njihova bespomoćnost i pasivno iščekivanje pomoći muških likova. No, potpuno je besmisleno suvremenim načinom razmišljanja, koji je posljedica današnjih muško-ženskih odnosa, tumačiti drevne simbole i tradicionalnu sliku svijeta. Činjenica da to ipak činimo, govori jedino o dubini našeg zaborava i neznanja. Kroz odnos ženskih i muških likova, bajke govore o

tom putu oslobođenja ljudske duše i sjedinjenju s duhovnom prirodom. Ženski lik simbolizira ljudsku psihu, dušu koja je, bez vodstva i snage Duha, predstavljenog muškim likom, sama i bespomoćna. Ljepotom ženskog lika ističu se vrline i njene snage, a ružnoćom njene mane i slabosti.

Položaj ženskog lika u bajkama razlikuje se ovisno o tome na koji je aspekt stavljen naglasak. Kad je ženski lik glavni junak priče kao u *Crvenkapici* i *Snjeguljici*, težište je stavljeno na iskušenja s kojima se suočava i koja mora svladati na putu oslobođenja. To su svi naši svakodnevni životni problemi u kojima je na kušnji snaga naših vrlina i čiji je smisao njihovo osnaživanje. U nekim je bajkama ženski lik motiv djelovanja junaka, a brak je nagrada čime je naglasak na oslobođenju psihe od vezanosti za prolazno. (Starčević Vukajlović, pristupljeno: 07. rujna 2020.)

4.4. Protivnici i pomagači

U svakoj bajci postoje zli likovi – vještice, divovi, maćeha, vuk, zle sestre – koji su protivnici glavnog junaka i žele ga zarobiti ili ubiti, i dobri likovi – patuljci, vile, šumske životinje, miševi, ptice – koji pomažu junaku. Prema psihološkom tumačenju, svi likovi u bajci predstavljaju osobine čovjeka, dobri likovi su snage i vrline a zli slabosti i mane. Bajke nas uče da u svakom čovjeku postoje i vrline i mane, a mi ih trebamo osvijestiti, naučiti prepoznavati i u svakodnevnom djelovanju prednost dati vrlinama. Pomoć dobrih likova treba zaslužiti. Čest je motiv u bajkama slučajan susret s patuljkom u šumi, prosjakom koji moli za hranu, neuglednom staricom, začaranom životinjom koji od junaka traže neku uslugu ili pomoć iskušavajući njegovu vrlinu. Plemenito djelovanje uvijek je nagrađeno čarobnim predmetima, savjetima ili uputama koji junaku pomažu da izvrši svoj zadatak. Da bismo dobili pomoć, moramo je zaslužiti pomažući drugima koji su u nevolji. (Starčević Vukajlović, pristupljeno: 07. rujna 2020.)

4.5. Sretan završetak

Ne postoji ni jedna prava bajka koja ne završava sretno. Junak se vraća kući, nalazi traženo, čarolija zle vještice nestaje, a princ i princeza žive još i danas u sreći i blagostanju. Nagrada pripada samo dobrim likovima, a zli su kažnjeni. Junak je postupio ispravno i pobijedio svoje protivnike. Bajke predstavljaju model djelovanja u svim životnim situacijama a za rezultat je potrebno puno strpljenja i truda.(Starčević Vukajlović, pristupljeno: 07. rujna 2020.) Evo kako završava bajka o Crvenkapici: „Kad se vuk naspavao, digne se iz kreveta i osjeti strašnu žeđ pa odvuče svoj teški trbuh do bunara da se napije. Ali kad se nagnuo iznad njega, kamenje u trbuhu ga povuče preko ruba i on se utopi u bunaru. A baka, Crvenkapica i lovac proslave uz kolač i vino.“ (Grimm, 2016: 8)

5. Pregled razvoja bajke u povijesnom tijeku

Dok narodna bajka traži svoje korijene u neodređenom vremenu, u davnini, u mitskom vremenu, umjetnička bajka zna kada je i gdje nastala i kako se književno umjetnička stvarnost prema njoj odnosila.

Godine 1697. objavljuje značajno izdanje narodnih priča Charles Perrault. objavljuje „*Bajke moje majke guske ili priče i bajke iz starih vremena s porukama*“. Perrault je jednim dijelom izmijenio priče ali sadržaj je ostao popraćen grubostima i kanibalizmom. Završetak njegove verzije Crvenkapice je takav da vuk pojede baku pa Crvenkapicu i zaspi. U njegovoj bajki nema lovca Luke da raspore trbuh vuka i spasi baku i *Crvenkapicu*. Neki autori su zazirali od Perraultovih bajki zbog okrutnosti u njima. (Diklić, Težak, Zalar, 1996.)

Za daljnji razvoj bajke u romantizmu bili su zaslužni braća Jacob i Wilhelm Grimm. Narodne priče u njihovom izdanju su jezično, stilski i etički dotjerane, a ipak se u njima

osjetio dah istinske narodne bajke. (Diklić, Težak, Zalar,1996:45) Hans Christian Andersen otvorio je put prema modernoj bajci koju je usavršio Oscar Wilde.

U povijesnom razvoju Hrvatske bajke značajna su tri autora koji se javljaju u različitim povijesnim razdobljima. Prvi je August Šenoa koji je objavio povjesticu *Postolar i vrag* (1863.), druga je Ivana Brlić-Mažuranić sa zbirkom *Priče iz davnine* (1916.) a treća Sunčana Škrinjarić s pričom *Plesna haljina žutog maslačka* (1951.). Iako je kraj 20. Stoljeća unio razvoj tehnologije ka temu i motive u dječjoj književnosti, u bajkama se i dalje pojavljuju kraljevine, začaran dvorci, vile i patuljci, zmajevi i neki tajni svjetovi.

Povijest povezanosti bajke s djetetom može se činiti kao plod 20. stoljeća, no prema nekim izvorima, povijest veze između bajke i djeteta puno je dulja. Naime, još iz Platonovih djela saznajemo kako su stare žene djeci pripovijedale simboličke priče, mitove te su se već tada bajke povezivale s odgojem djece, tvrdi Von Franz (2007: 14). S druge strane, Hameršak i Zima (2015: 240) ističu kako se bajke „nisu oduvijek pripovijedale djeci“. Kao primjer spominju predindustrijska društva zapadnoga kruga, gdje su se pripovijedale i djeci i odraslima², odnosno „dobno mješovitoj publici“³. Hameršak i Zima prenose Arièsove zaključke kako su bajke najprije bile namijenjene ljudima iz viših slojeva, zatim građanstvu, pa djeci i seljacima, da bi na kraju djeca postala „jedina publika“. Nadalje, nisu se uvijek ciljano objavljivale za djecu, kao ni danas (Hameršak, Zima, 2015: 240). Braća Grimm, oblikovali su svoje bajke koje su prethodno skupili u njemačkom narodu, a zatim i zapisali jer su u njima gledali „izraz narodne duše“, dok je Andersen, iako je volio pripovijedati bajke djeci prijatelja i poznanika, pisao upravo bajke zato što je njima najbolje mogao izraziti „sve što je nosio u sebi“. (Crnković, 1987: 4)

²O tome svjedoče „historiografski i etnografski podatci“ primjećuju autorice (Hameršak, Zima, 2015: 240).

³Isto navodi i Von Franz (2007: 15).

6. Psihoanalitičke teorije bajke

Hameršak i Zima (2015: 238), kad je riječ o namjeni bajke djetetu, ističu tri osnovna pristupa: književni, evolucijski i terapijski. Prema književnom pristupu bajke su „književni žanr koji dječjim čitateljima omogućuje umjetnički užitek, aktivaciju kreativne imaginacije i zaranjanje u svijet ispunjen nesvakidašnjim događajima i pustolovinama“. Evolucijska, pak, teorija ističe: „veza bajke i djece izvodila se u osloncu na rekapitulacijsku teoriju i tezu da ontogeneza ponavlja filogenezu“. Na kraju, prema terapijskom pristupu, „teze evolucijskih tumačenja veze djece i bajki u 20. stoljeću implicitno se upisuju u psihoanalitičke pristupe bajkama u kojima se taj žanr, uopće rečeno, tumači kao odraz i mehanizam razrješenja dubinskih prijevora u pojedincu ili društvu.“ Osnivač je psihoanalitičkoga pristupa Carl Gustav Jung, a najpoznatiji sljedbenici Marie-Louise von Franz i Bruno Bettelheim.

7. Marie-Louise von Franz

Marie-Louise Von Franz govori o teoriji o arhetipovima. Ona se poziva na teoretičara bajke Maxa Lüthija koji tvrdi da su junaci tzv. „čarobnih bajki“ samo apstrakcije, odnosno, jungovskim jezikom, „arhetipovi“⁴. Jung ima zamisao o „neizmjereno staroj psihi“ koja je temelj ljudskog duha. "Pod tim podrazumijeva biološki, pretpovijesni i nesvjesni razvoj duha u arhaičnom čovjeku, čija je psiha još uvijek bila bliska životinjskoj". (Von Franz, 2007: 11)

"U bajkama su arhetipovi predstavljeni u sažetom i najjednostavnijem njihovom obliku" (Von Franz, 2007: 11). Njima su prikazani obrasci ljudske psihe: "Sve bajke nastoje opisati jednu te istu psihološku činjenicu, ali toliko složenu, dalekosežnu i teško pojmljivu u svim svojim različitim aspektima da je potrebno stotine priča, tisuće ponavljanja sa skladateljevim varijacijama da bi ta nepoznata činjenica⁵ mogla prodrijeti u svijest a da se tema čak ni tada ne iscrpljuje" (Von Franz, 2007: 12). Von Franz (2007), govori o tome da je proučavanje bajki bitno jer „opisuju opću ljudsku osnovu“. Bajke su „izraz najopćenitije i istodobno osnovne ljudske strukture“, „nadilaze kulturne i rasne razlike“, za razliku od mitova koji su nacionalni, kulturno obilježeni, zaključuje autorica (Von Franz, 2007).

Elementi koji se pojavljuju u svakoj bajci su sjena, animus i anima. Sjena je simbol naše „druge“, „mračne“ strane, neodvojive od nas. Ovaj se arhetipski lik u bajkama pojavljuje u personificiranim oblicima kao „dio pojedinca, neka vrst odcjepljenja njegova bića koje je s njome povezano upravo kao njegova sjena“ (Von Franz, 2007: 144).

⁴Jung je arhetip preuzeo od sv. Augustina. Augustinove ideale principiales „označuju prvobitne oblike neke ideje ili nepromjenjiva i određena gledišta koja [...] nisu uobličena i stoga se smatraju vječnima“ (prema: Von Franz, 2007: 13). Jung (1987: 67) kada govori o arhetipovima, govori o simboličnim slikama, arhaičnim ostacima ili „iskonskim slikama“.

⁵ Ta nepoznata činjenica je ono što Jung naziva Jastvo, a to je psihička ukupnost individualnog i regulirajuće središte kolektivnog nesvjesnog (Von Franz, 2007:13).

Sjena se rijetko javlja u ženskom obliku jer stvarne žene nisu osobito oštro odvojene od svojih sjena kao što je kod muškaraca. Ženska se sjena javlja uglavnom pod utjecajem animusa „jer su priroda i poriv jače isprepleteni nego u muškarca“ (Von Franz, 2007: 202).

Prema Von Franz (2007: 170) "Slika duše u muškarcu naziva se animom, dok se u ženi zove animusom. Kao arhetipska figura slike duše predstavlja onaj komplementarno-spolni dio psihe. Ona je slika o drugome spolu koju u sebi nosimo kao jedinstvene individue, ali i kao vrsta."

Autorica objašnjava kako je za otkriće anime potrebna mogućnost za ulazak u svijet mašte, kao i nepristranost, objektivno opažanje otvorenih očiju, voljnost da promatramo bez uplitanja i prosuđivanja, što između ostalog omogućuje bajka (Von Franz, 2007).

"Kad je riječ o animusu, opterećenost njime prepoznaje se u kajanju zbog nekoga propusta. Oplakivanje nečega što je moglo biti jest pseudoosjećaj krivnje, koji je potpuno sterilan. Osoba tone u očaj, osjećajući da je posve upropastila sve prilike i u potpunosti promašila život" (Von Franz, 2007: 214). „Animus ili anima najčešće se kao protagonisti nalaze u pričama koje opisuju obrasce ljudskih odnosa: procese koji se odvijaju između muškarca i žene ili temeljne činjenice psihe izvan muško-ženskih razlika, posebno u pričama o uzajamnom izbavljenju“ (Von Franz, 2007: 237).

8. Bruno Bettelheim

Prema Bettelheimovoj (2000: 40) psihoanalitičkoj teoriji bajke, bajke i mitovi simboliziraju „podsvjesni sadržaj“⁶. "Oni se obraćaju istodobno i našem svjesnom, pre-svjesnom i podsvjesnom umu te svim trima njegovim vidovima – idu, ego i superego, kao i našoj potrebi za idealima ega" (Bettelheim, 2000: 15). "No dok mitovi prikazuju idealne junake, vođene superegom, bajke prikazuju kako se integriranim egom mogu primjereno zadovoljiti želje ida⁷. Tek što se postigne potpuna integracija – sklad ida, ega i superega – čovjek postaje gospodarom vlastite sudbine, kao što to biva na kraju bajke, razrješenjem svih problema i ostvarenjem vječne sreće i sklada" (Bettelheim, 2000: 74).

Nadalje, Bettelheim (2000: 84) primjećuje kako bajka i psihoanaliza na pitanje „tko sam zapravo?“ daju jednak odgovor. „Želimo li se istinski razumjeti, moramo upoznati unutarnje procese svog uma. Želimo li dobro funkcionirati, moramo integrirati oprečne sklonosti svojstvene svome biću“, tvrdi Bettelheim (2000: 89). Cilj je psihoanalize pomoći čovjeku da prihvati „problematičnu prirodu života“ i pronađe smisao vlastitoga života, smatra Bettelheim (2000: 17) i zaključuje kako bajke prenose istu poruku – treba se boriti protiv životnih teškoća, koje su neizbježne. Ukratko, bajka djetetu pomaže pronaći smisao života, uči ga razumjeti sebe i ljude koji ga okružuju te kako se povezati s njima.

Iako Bettelheim na bajku općenito gleda kao na idealno psihoterapeutsko sredstvo, on ističe kako se njegovo stajalište odnosi ponajprije na narodnu bajku; osim toga, prednost daje neilustriranim bajkama, koje djeci ostavljaju veći prostor za maštu i stvaranje osobnoga značenja. Po njegovu mišljenju, upravo narodna bajka najbolje zabavlja, pobuđuje radoznalost, potiče maštu, pomaže razviti um i razbistriti osjećaje,

⁶ Bettelheim (2000: 35) također dodaje kako se djetetu nesvjesno može pojasniti samo uz pomoć slika „koje se obraćaju izravno njegovoj podsvijesti“, što slike iz bajki i čine.

⁷ Bettelheim (2000: 44) smatra da je upravo zato mit po svojoj prirodi više pesimističan, dok je bajka blago optimistična i time primjerenija djetetu.

prilagođena je djetetovim brigama i težnjama, priznaje njegove teškoće te ukazuje na njihova rješenja (Bettelheim, 2000).

Također naglašava kako "bajka ponajprije mora biti umjetničko djelo da bi kvalitetno psihološki djelovala na dijete" (Bettelheim, 2000: 20).

Nadalje, on tvrdi kako dijete mora "ostati nesvjesno podsvjesnih pritisaka na koje reagira gradeći svoja rješenja bajke, jer kad bi si osvijestilo sve ono iz podsvijesti što ga tišti i straši, to bi moglo biti opasno za njega" (Bettelheim, 2000: 57). Primjerice, dijete bi se vrlo teško nosilo s činjenicom da želi roditelja vlastitoga spola mrtvoga kako bi roditelja suprotnog spola imalo samo za sebe. U takvom je slučaju bolje razviti fantazije u glavi projicirane na nekoga od likova u bajci, gdje se na kraju sve sretno razrješava, čime je dijete mirnije i ne osjeća se krivim. Osim toga, Bettelheim (2000: 58-59) "naglašava da se terapijski učinak bajke uglavnom ne može postići samo jednim čitanjem; zato preporučuje višestruko čitanje iste bajke, s ostavljanjem dovoljno vremena da dijete o njoj razmisli i razvije svoje asocijacije."

9. Crvenkapica

"Ljupka, nevina" djevojčica koju proguta vuk –(velika crtica) slika je što se neizbrisivo urezuje u sjećanje. Poput većine bajki, *Crvenkapica* postoji u mnogo različitih verzija. Najomiljenija je ona braće Grimm u kojoj se Crvenkapica i baka nanovo rađaju, a vuku bude odmjerena zbiljna zaslužena kazna" (Bettelheim, 2000: 147).

U dobro poznatoj bajci *Crvenkapica*, Erich Fromm navodi da je crvena kapica simbol menstruacije dok je djevojčica (Crvenkapica) na pragu puberteta i suočava se sa opasnošću i izazovima seksualnosti prikazane u proždirućem vuku. Muškarci su predstavljeni kao lukavi i bezobzirni (poput životinja) a seksualni čin je opisan kao kanibalistički akt u kojem muško proždire žensko, čime se izražava duboko neprihvatanje muškaraca i seksualnosti. crvena kapica koju je baka poklonila djevojčici simbolizira uvođenje u svijet ženskog i njegove mudrosti, lukavstva i vrline neophodne da bi se djevojčica u razvoju obranila od opasnosti da se izgubi u labirintu odrastanja koji simbolizira vuk. (Tatra, 2016.)

Obzirom da je u bajci riječ o tri generacije žena, ona govori o muško-ženskom sukobu te predstavlja žene koje mrze muškarce. Erich Fromm gotovo ni u čemu nije zaostajao za prethodnom dvojicom psihoanalitičara, tumačeći bajku *Crvenkapica* nije odolio tome da čak bocu koju je ona kroz šumu nosila svojoj baki, proglasi simbolom njene nevinosti (otuda i majčino upozorenje da je nikako na putu ne razbije), i da nastavi da interpretaciju cijele bajke zasniva na ovom detalju (ne vodeći pri tome računa da u brojnim verzijama ove bajke nema ni majčinog upozorenja niti boce koju Crvenkapica sa sobom nosi) (Tatra, 2016.).⁸ Bajka također govori i o pozitivnom aspektu muškog prikazanog u ulozi lovca.

Analizirajući lik Crvenkapice, Bettelheim navodi da je crvena kapica, spomenuta već u samom nazivu bajke i u imenu djevojčice, od ključnog značaja. Crveno simbolizira divlje, plamteće emocije, naročito one seksualne prirode. Crvena kapica koju dobije od

⁸ Članak *O Crvenkapici* u časopisu *Zarez* govori o varijantama poznate priče i razvojnim fazama djeteta. <http://www.zarez.hr/clanci/o-crvenkapici> (Pristupljeno 06. 10. 2019.)

bake simbolizira prerani transfer seksualne poželjnosti i aktivnosti sa bake na unuku što posebno biva naglašeno bakinom slabošću i starošću. Lovac je jedini pozitivan muški lik, veoma privlačan i dječacima i djevojčicama jer spašava dobro i kažnjava zlo. U suprotstavljenosti vuka i lovca krije se konflikt ida i super ega. Par suprotnosti vuk-lovac ne proizlazi samo iz dijeljenja očinske figure na pozitivan i negativan dio već prikazuje i suprotstavljene funkcije ličnosti – id i super ego. Bettelheim ističe i neke druge teme ove bajke poput smrti i ponovnog rođenja – bilo je neophodno da djevojčica bude neposlušna i da umre ne bi li se ponovo rodila na drugačijem nivou odnosno dosegla veću organizaciju ličnosti (Bettelheim, 1976). Sveukupno gledano, psiholozi bajke shvaćaju vrijednim i značajnim činiteljem dječjeg razvoja a za neke od njih one su nezaobilazno sredstvo pomoću kojeg se odvija dječji razvoj. Razvojni psiholozi polaze od teorije da su one namijenjene djeci, da se ubrajaju u "dječju književnost" i da moraju biti dio svakodnevnog dječjeg iskustva.

Cijela bajka naglašava crvenu boju koju Crvenkapica stalno nosi. Crvena boja simbolizira ženske osjećaje uključujući i spolne osjećaje, ali i muževnu snagu, ženstvenost i strast. Ona privlači pozornost i uporaba crvene boje može usmjeriti pozornost na određeni element. Prije svega, ona zadovoljava primarne nagone, poziva na akciju. Sa crvenom je sve temperamentno što može prijeći i u prkosno. (Bettelheim, 2000.) Baršun predstavlja ljepotu, uzvišenost i slast. Njezina crvena baršunasta kapa može se vidjeti kao „simbol preuranjena prenošenja spolne privlačnosti.“ (Bettelheim, 2000:152) Njezino ime naglašava kako je djevojčica premalena za suočavanje s onim što kapa predstavlja i s onim što kapa priziva kad ju nosi. Crvenkapica se plaši svoje spolnosti jer još nije dovoljno emocionalno zrela za nju. Prijevremena spolnost je regresija na ono što je u nama još primitivno i prijeti da nas „proguta“. U slučaju da je nezrela djevojka izložena snažnim spolnim osjećajima, ona se vraća edipovskim načinima rješavanja takve problemske situacije. Dajući vuku, svom suparniku, točne upute kako doći do bakine kuće, uspijeva ga se riješiti. Na taj mu je način, ustvari, pokazala da ona nije djevojka za njega jer je još neiskusna te da ide baki koja je zrela žena. (Bettelheim, 2000)

10. Zaključak

Potrebno je da dijete upozna svijet oko sebe i unutar sebe. O tome posebno govori i bajka *Crvenkapica*. Crvenkapicu kao i svako drugo dijete uče odrasli u njihovoj blizini: „majka reče Crvenkapici: '*kada kreneš, hodaj tiho i ne skreći s puta*' *Crvenkapica svojoj majci pruži ruku u znak potvrde*“ (Grimm, 2016: 2)

Bajka nam služi za upoznavanje sebe i rješavanje problema. Jezik bajke je razumljiv djetetu, ona može poslužiti kao pedagoški priručnik jer potiče razvijanje intelekta i pomaže djetetu u razjašnjavanju njegovih vlastitih osjećaja. U odgojno-obrazovnom radu bajke se mogu koristiti kao pomoć u aktivnostima unutar vrtića npr. u likovnim aktivnostima, kroz čitanje, prepričavanje i dramatizaciju. a izvan vrtića u posjeti raznim kazalištima. Bajku o *Crvenkapici* treba čitati djeci i poticati ih da i sami čitaju. Bajke, pa tako i *Crvenkapicu* ne treba kratiti ni izbacivati kritične dijelove jer samim time gubi na umjetničkoj vrijednosti i značenju. Braća Grimm su citatom prikazali spašavanje Crvenkapice i bake: “tako lovac nije upucao vuka, već je uzeo škare i rasporio trbuh uspavanog vuka. Kada je napravio dva reza na trbuhu, vidio je crvenkapicu i baku.“ (Grimm, 2016: 8) Iako smo odrasli, ponekad se možemo vratiti u djetinjstvo čitajući bajke o patuljcima, vilenjacima i čarobnim moćima te tako uploviti u svijet mašte pa makar samo i u bajkama.

Brojni teoretičari bavili su se bajkom *Crvenkapicom*. Klasičnu priču *Crvenkapicu*, Charles Perrault i braća Grimm prepričavali su na drugačiji način. Prema Charlesu Perraultu *Crvenkapica* završava tako što vuk pojede Crvenkapicu: „uzviknuo je vuk i u jednom zalogaju pojeo naivnu Crvenkapicu“ (Višić, pristupljeno 16. rujna 2020.), a kod braće Grimm bajka završava na način da lovac spasi baku i Crvenkapicu.

Bettelheim smatra kako je narodna neilustrirana bajka najbolje sredstvo psihoterapije jer pomaže djeci u stvaranju posebnog značenja koje omogućuje pronalazak rješenja za neki određeni problem.

Albert Einstein je rekao: „Ako želite da vaša djeca budu inteligentna, čitajte im bajke. Ako želite da budu još inteligentnija, čitajte im još bajki“.

11. Literatura

1. BETTELHEIM, B. (2000.) *Smisao i značenje bajki*. Cres: Poduzetništvo Jakić.
2. CRNKOVIĆ, M. (1971.) *Dječja književnost*. III. izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
3. CRNKOVIĆ, M. (1987.) *Sto lica priče- antologija dječje priče s interpretacijama*. Zagreb: Školska knjiga.
4. ČUBELIĆ, T. (1988.) *Povijest i historija usmene narodne književnosti: historijske i literarno-teorijske osnove te genološki aspekti: analitičko-sintetički pogledi*. Zagreb
5. DIKLIĆ, Z., TEŽAK, D., ZALAR, I. (1996.) *Primjeri iz dječje književnosti*. Zagreb: DIVIČ
6. GRIMM J. i GRIMM W. (2016.) *Crvenkapica*. Zagreb: Mozaik knjiga.
7. HAMERŠAK, M. i ZIMA, D. (2015.) *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: LEYKAM international d.o.o.
8. JACOBI, J. (2006.) *Psihologija Carla Gustava Junga: uvod u cjelokupno djelo s uvodnom riječi C. G. Junga*. Zagreb: Scarabeus naklada
9. MARJANIĆ, S. (2008.) *Nekoć davno u kolektivnom nesvjesnom*. Zarez. [Online] Dostupno na: <http://www.zarez.hr/clanci/nekoc-davno-u-kolektivnom-nesvjesnom> [Pristupljeno 07.10.2019.]
10. PINTARIĆ, A. (1999.) *Bajke: pregled i interpretacije*. Osijek: Matica Hrvatska Osijek
11. PINTARIĆ, A. (2008.) *Umjetničke bajke: teorija, pregled i interpretacije*. Osijek: Matica Hrvatska Osijek
12. TATRA, M. (2016.) *O Crvenkapici*. Zarez. [Online] Dostupno na: <http://www.zarez.hr/clanci/o-crvenkapici> [Pristupljeno 07.10.2019.]
13. SOLAR, M. (2001.) *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
14. STARČEVIĆ VUKAJLOVIĆ, M. (2016) *Skriveno značenje bajki*. *Nova akropola*. [Online] Dostupno na: <https://nova-akropola.com/filozofija-i-psihologija/psihologija/skriveno-znacenje-bajki/> [Pristupljeno: 07. rujna 2020.]

15. S. Š. (2016.) Crvenkapica. *Lektire.hr* [Online] Dostupno na <https://www.lektire.hr/crvenkapica/> [Pristupljeno 10.09.2020.]
16. VIŠIĆ, L. (2016.) Crvenkapica. *Lektire.hr* [Online] Dostupno na <https://www.lektire.hr/crvenkapica-charles-perrault/> [Pristupljeno 16.09.2020.]
17. VON FRANZ, M. L. (2007.) *Interpretacija bajki*. Zagreb: Scarabeus- naklada

12. Sažetak

Završni rad započinje teorijskim dijelom gdje se upoznajemo sa samom književnom vrstom bajke i njezinom definicijom, dok će se u središnjem dijelu prikazati sama povijest te književne vrste kao i njezine teorije s naglaskom na klasičnu bajku i njene karakteristike poput mjesta i vremena radnje, likova.

Drugi dio rada odnosi se na analizu bajke. Analizirana je bajka *Crvenkapica* i odnosi među likovima.

Bajke ipak valja promatrati s pozitivnog aspekta jer djeci pomažu nositi se s različitim emocijama i problemima. Likovi vještice, čudovišta, princa i princeze predstavljaju različite aspekte djetetovog doživljaja sebe, roditelja i okoline.

Ključne riječi: bajka, likovi, dijete, interpretacija, emocije.

13. Summary

We begin the final part with a theoretical part where we get acquainted with the literary type of fairy tale and its definition, while the central part will show the history of this literary genre and its theories with emphasis on classical fairy tales and its characteristics such as place and time of action and characters.

The second part of the paper deals with the analysis of a fairy tale. Here we will interpret the Little Red Riding Hood fairy tale and analyze the relationships between the characters.

Fairy tales, however, should be viewed from a positive perspective because they help children deal with different emotions and problems. The characters of the witch, the monster, the prince and the princess represent different aspects of the child's experience of himself, parents and the environment.

Key words: fairy tale, characters, children, interpretation, emotions.